LAUSUNTO 13.3.2025

Eduskunnan maa- ja metsätalousvaliokunta

perjantai 14.3.2025 klo 9.00

Lausunto Kulttuuripoliittisesta selonteosta

Valtioneuvoston kulttuuripoliittinen selonteko lähtee liikkeelle laajalla kulttuurikäsityksellä, joka kattaa taiteiden lisäksi perusoikeudet, arvojärjestelmät, perinteet, taidot, tavat ja uskomukset.

Kulttuuripolitiikan nykytilanteen kuvauksessa, visiossa ja toimenpiteissä kulttuurin tarkasteluala on rajatumpi: keskiössä on kulttuuri ja luovat alat elinkeinona ja taloudellisena toimintana. Kulttuurin ja luovien alojen ammateissa toimivien ihmisten ansainnan turvaaminen on tärkeä asia, jossa talouspoliittiset välineet voivat kuitenkin olla vain yhtenä osana.

Selonteossa on pyritty lyhyeen muotoon ja siinä on myös onnistuttu. Otan esille kaksi asiaa, joihin selonteossa olisi mielestäni syytä kiinnittää enemmän huomiota.

Alueellinen tasa-arvo ja maaseudun kulttuuri

Visio kulttuurista jokaisenoikeutena jatkaa suomalaisen hyvinvointivaltion rakentamisvaiheen ajatusta (kulttuuritoimintakomitea), jonka mukaan hyvinvointivaltion peruspalveluihin kuuluvat myös alueelliset ja paikalliset kulttuuripalvelut.

Alueellisen tasa-arvon toteutuminen kulttuurin alalla tarvitsee erityistä huomiota tilanteessa, jossa niin kulttuuripalvelut kuin kulttuurin ja luovien alojen työntekijätkin ovat keskittymässä suuriin kaupunkeihin. Suurten kaupunkien kulttuuripalvelut kehittyvät, maakuntakeskusten palvelut voivat pääosin hyvin, mutta niidenkin tulevaisuudessa nähdään varauksia, ydinmaaseudun ja syrjäisen maaseudun lähipalvelut vähenevät. Nykyiset taiteen ja kulttuurin tukijärjestelmät eivät ole tästä näkökulmasta toimivia: ne ovat alueellisesti keskittyneitä ja keskittäviä ja kohtelevat eri taiteen- ja kulttuurin aloja vaihtelevasti. Keskittyminen on näkynyt myös kulttuurihallinnossa: alueellisten taidetoimikuntien lopetettua toimintansa valtion läsnäolo ja näkyvyys maakunnissa on olennaisesti vähentynyt kulttuurin ja taiteen aloilla. Samalla kuntien kulttuurilautakuntien ja kulttuurisihteerien tai vastaavien työntekijöiden määrä

on nopeasti vähentynyt. On vielä epäselvää, miten tilanne kehittyy sote-alueiden muodostamisen jälkeen.

Eriytyvää tilannetta käsitellään selonteon liiteosassa, mutta menossa oleva muutos on niin läpitunkeva, että se ansaitsee tulla nostetuksi selonteon toimenpiteisiin. Vision kohdassa 3: Kulttuuri on jokaisenoikeus, viitataan ilmeisesti alueelliseen tasa-arvon tavoitteeseen käsitteellä ”sijainti”. **Toimenpideosassa vastaava lisäys sopii kohtaan 3.1** (ensimmäisen palleron loppuun): **Alueellisen tasa-arvon toteutumiseen kiinnitetään erityistä huomiota**.

Kulttuuriperintömme säilyttämisen ja kehittämisen resursointi suhteessa TKI-toimintaan

Selonteossa huomio painottuu selvästi ihmisiin sekä kulttuuriin ja luoviin aloihin taloudellisena toimintana. Kulttuurilla on kuitenkin myös oma substanssinsa, kulttuurin aineelliset ja aineettomat ilmentymät ajassa ja tilassa. Ne muodostavat suuren kulttuurisen pääoman varannon, jonka kohtaamme kulttuuriperintönä ympäristössämme ja muistiorganisaatioissa (arkistot, museot, kirjastot). Kulttuuriympäristö ja kulttuurin muistiorganisaatiot eivät säilytä arvoaan eivätkä voi palvella kansalaisia ja yhteiskuntaa ilman, että niitä resursoidaan ja kehitetään.

Esimerkiksi rakennetun kulttuuriympäristön säilyttäminen ja kehittäminen vaativat jatkuvaa suunnittelua ja resursointia. Osittain näihin tarpeisiin voidaan vastata kehittyneemmillä teknologioilla ja TKI-hankkeilla, mutta on myös sellaisia tarpeita, joiden kohdalla uudet teknologiat eivät ole erityinen pullonkaula. Saattaa olla jopa toisinpäin: meillä on ympäristössämme ja muistiorganisaatioissamme suuri mutta alihyödynnetty kulttuurisen pääoman varasto, jossa on mahdollisuuksia moniin innovaatioihin.

> **Esimerkki kestävyydestä**: Maaseudun ihmisten elintavat olivat sata vuotta sitten lähes kaikilla mittareilla ekologisesti kestävämpiä kuin nykyään (liikkuminen, asuminen, syöminen, kierrättäminen jne.). Paljon asioita tehtiin oikein. Esimerkiksi vanha pohjalainen talonpoikaistalo on edelleenkin monessa suhteessa esimerkillinen rakennus. Materiaalit ja työvoima tulivat läheltä, rakennus oli siirrettävä, modulaarinen, se tehtiin ilman muoveja ja lähes ilman metalleja; kuitenkin sen elinkaari oli jopa yli 300 vuotta (nykyisissä rakennuksissa tavoitellaan 50 vuotta; on huomionarvoista, että uudisrakennuksen hiilipiikistä, enimmillään peräti 90 %, tulee rakennusmateriaalien valmistuksesta), kaikki kierrätettiin.

Nykyisessä kestävyysmuutoksessa tarvitaan uusia teknologisia ratkaisuja, mutta paljon voitaisiin oppia myös omasta perinnöstämme. Kulttuuriperinnön tarjoamia mahdollisuuksia tutkitaan ja käytetään TKI-toiminnassa merkillisen vähän. On mahdollista, jopa ilmeistä, että kulttuuriperinnön heikon tuntemisen ja muistiorganisaatioiden liian vähäisen käytön vuoksi monet innovaatiot tehdään hitaammin tai jäävät tekemättä.

Kysymys kulttuurin ja TKI-alojen linkittymisestä on monisyinen ja epäsymmetrinen. Kulttuuri ei juuri näy TKI-rahoituksen ohjelma-asiakirjoissa. Se johtaa siihen, että kulttuurinen tutkimus ja kehittämistoiminta ei pysty hyödyntämään TKI-alan rahoitusta, vaikka humanistinen ja kulttuurinen näkökulma toisivat kehittämiseen lisäarvoa. Samaan aikaan kulttuurin ja luovien alojen rahoittajat painottavat voimakkaasti, jopa kohtuuttomasti, digitalisoitumista, digitaalisen datan ja tekoälyn käyttöä. Tämä sinänsä hyvää tarkoittava painotus on johtanut tilanteeseen,

jossa myös kulttuurin ja luovien alojen lähtökohtaisesti pienemmästä rahoituksesta yhä suurempi osa käytännössä ohjautuu teknologiseen siirtymään.

Ehdotan, että selonteon toimenpiteiden **kohtaan 3.4** tehdään lisäys: **Vahvistetaan kulttuuriperintömme säilyttämisen ja kehittämisen resurssointia ja yhteyttä TKI-toimintaan.**

Sulevi Riukulehto

Tutkimusjohtaja, Aluehistoria ja kulttuuriperintö
Helsingin yliopisto Ruralia-instituutti
Kampusranta 9C
60320 Seinäjoki, Finland
sulevi.riukulehto@helsinki.fi
+358 50 574 4041
www.helsinki.fi/fi/ruralia-instituutti